

PAVLOVI PROTIVNICI U GALACIJI

Dragutin Matak*

* Dr. Dragutin Matak je doktorirao na Andrews Universityju u Sjedinjenim Američkim Državama, a sada je dekan Adventističkog teološkog fakulteta u Maruševcu.

SAŽETAK:

Pavlovi protivnici u Galaciji

Nije moguće dati direktni odgovor na pitanje: "Tko su bili Pavlovi protivnici u Galaciji?" Smatra se da je najcjelovitiji pristup rekonstrukciji lažnih učitelja u Galaciji "čitanje u ogledalu", kada se iz odgovora nastoji oblikovati pitanje i utvrditi identitet onih koji ga postavljaju. Autor najprije navodi zaključke značajnijih komentatora Poslanice Galaćanima. Zatim, na osnovi kratke analize tekstova iz Poslanice Galaćanima zaključuje da su Pavlovi protivnici u Galaciji kršćani iz židovstva, ljudi koji su legalistički usmjereni, iskreni fanatici duhovno osakaćeni vjerskim formalizmom.

Tko su bili Pavlovi protivnici u galacijskim crkvama? Neposredni odgovor na ovo pitanje ne nalazimo u poslanici koju je Pavao napisao Galaćanima iz Antiohije Sirijske krajem 48. godine.¹ U Poslanici Galaćanima nalazimo samo aluzije, o učenju Pavlovih protivnika, o načinu na koji su nastojali diskreditirati apostola i o njihovu porijeklu. Stoga se indirektnim putem nastoji utvrditi tko su bili Pavlovi protivnici u Galaciji. U tom smislu djeluje i tzv. "čitanje u ogledalu" (*mirror reading*), kada se rekonstruira situacija u kojoj apostol brani svoj autoritet, učenje i djelovanje. Iako postoje određeni nedostaci² u ovome

1 Vidi Dragutin Matak, "Kome i kada je napisana Poslanica Galaćanima?" *Biblijski pogledi*, vol. 1, br. 1, (1993):70-73.

2 Poteškoća je u tome što se Pavao u Poslanici Galaćanima ne obraća samo svojim protivnicima već i vjernicima u Galaciji. Nije lako uvijek odrediti koga Pavao oslovljava, opominje i ukorava, ili kada je njegov tekst ekspozitorski, polemički ili apologetski. "Čitanje u ogledalu" funkcionira samo kada je riječ o Pavlovim protivnicima i kada se Pavao upušta u polemiziranje ili apologiju. Čini se da

pristupu, čini se da je to najbolji pristup ovakvoj vrsti biblijske građe. Različiti zaključci o identitetu Pavlovih protivnika u Galaciji u teološkoj literaturi zacijelo se razlikuju prema načinu na koji se nastoji utvrditi njihovo porijeklo.

Stoga, u ovom kratkom razmatranju, najprije navodimo osnovne zaključke nekih od komentatora Poslanice Galaćanima. Većina zaključaka biblijskih komentatora može se svrstati u jednu od dviju orijentacija: jeruzalemsku i gnostičku. Zatim ukratko želimo razmotriti tekstove iz same Poslanice Galaćanima koji nedvojbeno upućuju na Pavlove protivnike u Galaciji.

Jeruzalemska orijentacija

I rani Crkveni oci³ i sljedbenici Marciona⁴ smatrali su da su Pavlovi protivnici u Galaciji bili radikalni kršćani iz židovstva porijeklom iz Jeruzalema.

Gnostici su bili suglasni s Pavlovom teologijom i služili su se Poslanicom Galaćanima, tako da je Pavao skoro postao

je B. H. Brinsmead u svojoj disertaciji najpotpunije prikazao kako funkcionira "čitanje u ogledalu," iako i on upozorava da s sve u Poslanici Galaćanima ne smije se tumačiti kao reakcija na izazove protivnika (Bernard H. Brinsmead, "Galatians as Dialogical Response to Opponents" Ph.D. dissertation, Andrews University, Berrien Springs, Mich., 1979). Vidi također Longenecker, Richard N, *Galatians*, Word Biblical Commentary (Dallas, Tex.: Word Books, 1990), str. lxxxviii-c.

3 Jedan od njih je bio Marius Victorinus, najraniji komentator Poslanice Galaćanima na latinskom. On je pisao: "Galaćani odlaze stranputicom jer dodaju evana.đelju vjere u Krista judaizam poštujući u doslovnom smislu subotu i obrezanje, zajedno s drugim djelima koja su primili prema zakonu." Vidi *Patrologia Latina* viii, 1145 D - 1147 A. Citirano iz F. F. Bruce, "Galatian Problems. 3. The 'Other' Gospel," *Bulletin of the John Rylands Library of Manchester* 53 (1971): 254.

4 Marcion je bio prominentni heretik drugoga stoljeća i bogati brodograditelj iz Ponta koji je došao u Rim oko 140. a bio ekskomuniciran 144 godine. On je isticao radikalnu razliku između kršćanstva i judaizma; Starog i Novog zavjeta; Izraela i Crkve. Iako je Pavao bio Marcionov junak samo je deset njegovih poslanica uključio u svoj biblijski kanon. Još je Evanđelje po Luki ušlo u njegov odabir svetih knjiga. Ovakav stav kao i teološka shvaćanja vezuju Marciona s gnosticima. Marcionovi cjeloviti tekstovi ne postoje a o njegovom učenju saznajemo iz pisanja njegovih protivnika pa tako veliki dio njegovih učenja može se rekonstruirati iz Tertulijanova djela *Protiv Marciona*. Njegovi prolozi Pavlovim poslanicama sačuvani su u nekim latinskim manuskriptima. Vidi W. W. Gasque, "Marcion", *The New International Dictionary of the Christian Church*, ur. J. D. Douglas, (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1978), 629-630. Werner Georg Kümmel citira iz latinskog prologa Poslanice Galaćanima: *Galatae... temptatit sunt a falsis apostolis, ut im legem et circumcisionen verterentur* ("Galaćani su bili kušani od lažnih apostola da se priklone Zakonu i obrezanju"), *Introduction to the New Testament*, (Nashville: Abingdon, 1975), str. 299.

"gnostičkim apostolom".⁵ Gnostici su tvrdili da je glavni Pavlov protivnik bio apostol Petar.

Luther misli da su, nakon što je Pavao napustio Galaciju, "stigli lažni učitelji, koji su bili sljedbenici pravih apostola."⁶

Prema Calvinu, "lažni učitelji, koji su prevarili Galaćane, nastupali su kao da su ih poslali apostoli".⁷

Svi ovi pogledi upućuju na crkvu u Jeruzalemu odakle se vjerovalo da su protivnici stigli. Međutim, postoje izvori koji nastoje demantirati ovaj zaključak i usmjeriti diskusiju u drugom pravcu.

Gnostička orijentacija

Hammond iz Oxforda, koji je pisao poslije Luthera i Calvina, tvrdi da su Pavlovi protivnici u Galaciji obrezani gnostici s kojima nisu suglasni ni Pavao ni Petar.⁸

Oko jednog stoljeća kasnije Mosheim je izdvojio dvije heretičke tendencije Novoga zavjeta, gnostičku i kršćansku, kod kršćana iz židovstva koji su, smatra autor, bili lažni učitelji u galacijskim crkvama.⁹

Suvremena rješenja

Suvremeni komentatori Poslanice Galaćanima također podržavaju jednu od dviju glavnih teorija, jeruzalemsku ili gnostičku, iako je očito da jeruzalemska dominira.

5 Ponekad u juđeo-kršćanskoj literaturi nalazimo karikature apostola Pavla koji je prikazan kao Simun Mag, čovjek koji je pokušao kupiti silu Svetoga Duha novcem (Dj 8,18-25), a kasnije je smatran ocem jedne od gnostičkih grupa. Vidi E. Hennecke and W. Schneemelcher, *New Testament Apocrypha*, prijevod R. M. Wilson, (Philadelphia: Westminster Press, 1963-1965), 2:108. Irenej (130-200) biskup iz Liona, nije "dao" Pavla hereticima, već ga je ponovno prisvojio. Vidi A. Roberts and J. Donaldson, ur. *Against Heresies* 4. 41. 4, u *The Ante-Nicene Fathers*, (New York: KTAV Publishing House, 1970), vol. 1, str. 525).

6 Martin Luther, citat Brucea, "Galatian Problems 3," *BJRL* 53, (1971): 255.

7 John Calvin, *The Epistle of Galatians, Ephesians, Philippians and Colossians*, prijevod T. H. L. Parker, (Grand Rapids: Eerdmans, 1973), str. 4.

8 Henry H. Hammond, *A Paraphrase and Annotations upon All the Books of the New Testament*, 7. izdanje (London: Tho. Newborough and Benj. Tooke, 1702), str. 517, 537-552.

9 Johann L. von Mosheim, *Institutes of Ecclesiastical History*, 4 vol. (London: Longman, Brown, Green, 1845), vol. 1, str. 107-129.

Burton ukratko opisuje karakteristike Pavlovih protivnika i zaključuje da su judejskog podrijetla jer napadaju Pavlovo apostolstvo i učenje.¹⁰

Baur smatra da su gnostici fenomen drugoga stoljeća i da su Pavlovi protivnici u Galaciji bili sami apostoli iz Jeruzalema sa svojim ortodoksnim sljedbenicima. Zabunu koju su proširili po crkvama u Galaciji kasnije su prenijeli u Korint.¹¹

Schweitzer je identificirao heretike u Galaciji kao "jeruzalemske stupove", jer su sami apostoli tvrdili kako neznabošci trebaju prihvatiti obrezanje i zakon.¹²

Lighfoot sugerira da se Pavao sučelio s pokretom različitim od nastojanja apostola iz Jeruzalema. Pavlovi protivnici u Galaciji imali su i gnostička i farizejska obilježja. Iz tog su se pokreta, u drugom stoljeću, regrutirali liberalni gnostici i asketski nastrojani judeokršćani.¹³

Prema Bultmannu, gnostički pokret prethodi kršćanstvu, dok je okosnica Pavlove teologije mit otkupitelja uzet od gnostika. On smatra da se Poslanica Galaćanima uglavnom bavi židovskim legalizmom. Osim ovih sugestija Bultmann izravno ne identificira Pavlove protivnike u Galaciji.¹⁴

Ridderbos zamjećuje detalj u alegoriji o odnosu između zakona i obećanja što ističe razliku između zemaljskog i nebeskog Jeruzalema (Gal 4,21-31) i smatra s rezervom da su židovsko-kršćanski misionari stigli iz Jeruzalema. Ridderbos nema rezervi prema tvrdnji da su Pavlovi protivnici bili kršćani iz židovstva.¹⁵

Hendriksen zamjećuje kako je čudno što su vjernici u Galaciji tako spremni poslušati izazivače nereda iz Judeje i umjesto kruha uzeti kamen, i ribu zamijeniti zmijom.¹⁶

10 Ernest de Witt Burton, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, International Critical Commentary, (Edinburgh: T. and T. Clark, 1921), str. liv-lv.

11 Ferdinand Christian Baur. *Paul: The Apostle of Jesus Christ*, prijevod E. Zeller, 2 vol. London: Williams & Norgate, 1876.

12 Albert Schweitzer, *The Mysticism of Paul the Apostle*, prijevod W. Montgomery (London: A. & C. Black, 1912), str. 75-100, 182-187.

13 Lightfoot, str. 284.

14 Rudolf Bultmann, *Primitive Christianity in Its Contemporary Setting*, prijevod Reginal Fuller (New York: Thames & Hudson, 1956), str. 189-208.

15 Herman N. Ridderbos, *The Epistle of Paul to the Churches of Galatia*, (Grand Rapids: Baker, 1953), str. 18.

16 William Hendriksen, *Galatians and Ephesians*, New Testament Commentary, (Grand Rapids: Baker Book House, 1990). str. 19-20.

Za Schmithalsa svi Pavlovi protivnici u Galaciji bili su židovsko-kršćanski gnostici.¹⁷ Ovaj autor potkrepljuje svoj zaključak sa šest argumenata koje Brinsmead navodi i objašnjava u svojoj disertaciji "Galatians as Dialogical Response to Opponents".¹⁸ Brinsmead misli da su protivnici u Galaciji bili nomistički entuzijasti, i kršćani i Židovi koji dolaze iz redova Esena.¹⁹

Marxsen smatra da su Pavlovi protivnici "kršćansko - judejsko - gnostički sinkretisti", što je skup svih dosadašnjih identifikacija.²⁰

Bruce zapaža da su posjetioci ove vrste "došli od Jakova i nagovorili Petra dok je boravio u Antiohiji da prekine s druženjem i objedovanjem s kršćanima iz neznaboštva". On smatra da su isti ljudi odgovorni za zabunu u crkvama u Galaciji.²¹

Fung daje iscrpni pregled mišljenja o Pavlovim protivnicima i zaključuje da je najuvjerljivija interpretacija "tradicionalno shvaćanje da su heretici u Galaciji bili judaisti... kršćani iz Židovstva koji su zauzeli rigorozan stav spram kršćana iz neznaboštva i nastojali im nametnuti obrezanje i držanje zakona kao uvjete neophodne za spasenje."²²

Longenecker je pokušao rekonstruirati problem u Galaciji na sljedeći način: Galaćani su imali problema u crkvi s libe-

17 Walter Schmithals, *Gnosticism in Corinth*, prijevod John E. Steely (Nashville: Abingdon, 1971), str. 8-66.

18 Prema Brinsmeadu, Schmithalsovih šest osnovnih premisa za teoriju o gnostičkim protivnicima su sljedeće: "(1) Nije vjerojatno da bi radikalniji misionari od Jakova došli iz Judeje u Galaciju; (2) Specifična priroda pitanja apostolstva u Galaćanima nije u suglasnosti sa shvaćanjem u Jeruzalemu o relativnoj vrijednosti vijesti i apostolata. Pavla optužuju da odbacuje jeruzalemsku tradiciju i da se oslanja na druge apostole. (3) Inzistiranje na obrezanju nije nomističko ili judaističko (protivnici ne drže cijeli zakon, 5,3; 6,13), već gnostičko ili nastojanje koje oslobađa duh iz zatvora tijela. Pavao je pogrešno razumio situaciju kada stavlja obrezanje u kontekst judaizma (3,1-5,12). (4) Interes za kultske festivale bolje pristaje gnostičkom štovanju anđela nego judaizmu; (5) Jedinstvo poslanice i "enthusiasmus" protivnika očituju se u uporabi riječi *pneuma* i *pneumatikos*. Lista vrlina je integralni dio argumenta protiv obrezanja (5,1.13.23) - zapravo jedna četvrtina poslanice govori protiv tjelesnog vladanja - što se točno uklapa u gnostički kontekst; (6) Sličnost protivnika onima koji se spominju u poslanicama Korinćanima, Filipljanima i Kološanima, za koje se smatra da su isto gnostičke. (Bernard H. Brinsmead, "Galatians as Dialogical Response to Opponents", str. 33-35).

19 Isto str. 159.

20 Willi Marxen, *Introduction of the New Testament*, trans. G. Bushwell (Philadelphia: Portress Press, 1968), str. 50-58.

21 F. F. Bruce, "Galatian Problems 3," *BJRLM*, 53 (1971): 270.

22 Ronald Y. K. Fung, *The Epistle to the Galatians*, The New International Commentary of the New Testament, (Grand Rapids: Eerdmans, 1988), str. 7-8.

alima. Činilo se da Pavlovo učenje nije učinkovito rješavalo tu poteškoću. Ali kršćani iz židovstva su ponudili oprobano i jednostavno rješenje. Možda su nagovarali vjernike ovako: "Ne budite Pavlovi pokusni kunići. Mi imamo iskustva. Mi znamo kako treba postupati s razuzdanima. Želimo vam ponuditi potpunije evanđelje. Obrežite se i držite zakon. Tako postajete dionicima Abrahamovog zavjeta i prihvaćate židovski način života."²³ Longenecker zaključuje da su Pavlovi protivnici u Galaciji bili kršćani iz židovstva.²⁴

Ova rekonstrukcija glavnih obilježja opozicije u Galaciji objašnjava Pavlov teološki argument u Poslanici Galaćanima. Poruka je protivnika bila da treba prihvatiti legalizam u smislu cjelovitog spasenja i nomizam kao načelo kršćanskog života.²⁵ Na ovakvo rezoniranje Pavao odgovara: "A ako vi pripadate Kristu, onda ste Abrahamovo potomstvo, baštinci po obećanju" (Gal 3,29) - dakle, tada je vaše spasenje cjelovito. Što se tiče kršćanskog života i sukoba s grijehom Pavao preporučuje: "Živite po Duhu pa sigurno nećete udovoljiti požudi tijela." (Gal 5,16)

Lista ponuđenih rješenja o Pavlovim protivnicima u Galaciji nije iscrpljena. Čini se da su spomenuti karakteristični primjeri. Međutim, prije opredjeljenja za neku od ponuđenih alternativa pozabavimo se glavnim karakteristikama Pavlovih protivnika prema tekstu Poslanice Galaćanima:

1. Na osnovi Galaćanima 1,1 i 1,11-2,10 jasno je da su Pavlovi protivnici napadali njegov apostolski autoritet i negativno ga uspoređivali s apostolima u Jeruzalemu.

2. Tekstovi u Galaćanima 2,15-3,18 upućuju na visoko vrednovanje Mojsijeva zakona kao sredstva spasenja od strane Pavlove opozicije.

3. Ponovljena pojašnjenja o Abrahamu (Gal 3,6-14) kao i obrezanju (Gal 6,11-16) sugeriraju da su protivnici bili više zainteresirani za Abrahamovo zemaljsko nego za nebesko nasljedstvo.

4. Argumentima o opravdanju vjerom (Gal 3,10-14), zavjetu i obećanju (Gal 3,15-18) te svrsi i mjestu zakona (Gal

²³ Isto., xcviij.

²⁴ Longenecker, *Galatians*, xcv.

²⁵ Isto.

3,19-4,7) Pavao jasno sugerira da su njegovi protivnici židovskog porijekla i vjerojatno iz Jeruzalema.

5. Lažni su učitelji propovijedali "evanđelje" (Gal 1,6-7) koje za Pavla zapravo i ne postoji. Ovo obilježje otkriva njihovu kršćansku orijentaciju.

6. Pavlovi su protivnici nastojali izbjeći progonstvo zbog Kristova križa (Gal 6,12), vjerojatno od Zelota koji su se suprotstavljali svim simpatizerima neznabožaca.

Sukladno klasičnom razumijevanju ovoga predmeta kao i zaključcima na osnovi "čitanja u ogledalu" Poslanice Galaćanima čini se očitim da su Pavlovi protivnici u Galaciji bili kršćani iz židovstva, koji su ili došli iz Jeruzalema ili su bili u uskoj vezi s isključivim kršćanima u Jeruzalemu koji nisu mogli prihvatiti činjenicu da su status u spasenju i sadržaj kršćanskog života ostvarivi djelatnom vjerom u Krista koju je Pavao propovijedao. Bili su to ljudi legalistički usmjereni, iskreni fanatici duhovno osakaćeni vjerskim formalizmom.

SUMMARY:

Paul's Opponents in Galatia

It is not possible to give a straight forward answer to the question of the identity of Paul's opponents in Galatia. Despite some difficulties, "mirror reading" seems to be the only method here available and therefore the best. The author first reviews the representative literature in regard to this question and then, having considered major texts from the Epistle to the Galatians concludes that Paul's opponents in Galatia were Jewish Christians, legalist, sincere fanatics who were spiritually crippled by religious formalism.